

на нашу думку, виконуватися експертними підрозділами МЮ. Винятком мають бути повторні експертизи, проводити які для об'єктивності дослідження повинні експерти різних відомств. Зазначене положення обов'язково слід реалізувати на законодавчому рівні. Багато проблем на сьогодні існує щодо уніфікації методичного забезпечення проведення експертиз; узгодження нормативно-правових актів, які регламентують порядок проведення спеціалізованими установами судових експертиз і виконання ними наукових розробок; збільшення видів судових експертиз; підготовка експертних кадрів тощо. Визначення оптимальних шляхів розв'язання зазначених проблем є перспективним для подальших наукових розробок у напрямку вдосконалення судово-експертної діяльності.

В. В. Лук'яненко, заступник директора з наукової роботи Кримського НДІСЕ, заслужений юрист АР Крим

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ УПРАВЛІННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНИМИ УСТАНОВАМИ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ В УКРАЇНІ

Досліджено систему нормативно-правових актів, що регулюють судово-експертну діяльність. Розглянуто питання незалежності судової експертизи.

Исследована система нормативно-правовых актов, регулирующих судебно-экспертную деятельность. Рассмотрены вопросы независимости судебной экспертизы.

Система нормативно-правових актів, що регулюють судово-експертну діяльність, складається з таких основних компонентів:

- Конституції України;
- профільного закону – Закону України «Про судову експертизу»;
- кодифікованих процесуальних законодавчих актів України: Кримінально-процесуального кодексу; Цивільного процесуального кодексу; Господарського процесуального кодексу; Кодексу України про адміністративне судочинство;
- кодифікованих актів, що містять норми стосовно судової експертизи: Кодекс України про адміністративні правопорушення, Митний кодекс України;
- Закону України «Про Міжнародний комерційний арбітраж»;
- законодавчого акта, який регламентує процесуальні дії в окремій стадії судочинства – Закон України «Про виконавче провадження»;

— законодавчих та інших нормативно-правових актів, що визначають відповідальність судового експерта: кримінальну (Кримінальний кодекс України), адміністративну (Кодекс України про адміністративні правопорушення), матеріальну (Цивільний кодекс України) і дисциплінарну (Кодекс законів про працю України, дисциплінарні статuti та відомчі нормативні акти про дисциплінарну відповідальність експертів, які є співробітниками Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України);

— законів України, що частково регламентують ті чи інші аспекти судово-експертної діяльності: «Про міліцію», «Про адвокатуру», «Про підприємництво», «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні»;

— актів Кабінету Міністрів України, котрі регламентують діяльність міністерств і відомств, у підпорядкуванні яких перебувають державні спеціалізовані установи та відомчі служби, що здійснюють судово-експертну діяльність: Положення про Міністерство юстиції України, Положення про Міністерство внутрішніх справ України, Положення про Міністерство охорони здоров'я України тощо;

— актів Кабінету Міністрів України: Положення про координаційну раду з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України, Положення про експертну службу Міністерства внутрішніх справ України, Перелік державних платних послуг, які надаються науково-дослідними інститутами судових експертиз, тощо;

— спільних акти центральних органів виконавчої влади, наприклад, Положення про порядок внесення юридичними та фізичними особами плати за проведення експертними підрозділами органів внутрішніх справ України досліджень та інших робіт (послуг) із застосуванням науково-технічних засобів і криміналістичних методів та використання цих коштів (затверджене наказом Міністерства фінансів України, Міністерства внутрішніх справ України від 6 липня 1998 р. № 694/499, із змінами та доповненнями);

— нормативно-правових актів міністерств, центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом, прокуратури України: Положення про Державний реєстр атестованих судових експертів державних і підприємницьких структур та громадян, Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз, Настанова про діяльність експертно-криміналістичної служби МВС України, Положення про прокурорів-криміналістів тощо.

Системність у підходах до нормативно-правового забезпечення реформування судово-експертної діяльності вимагає єдності основних засад, ієрархічності структурних зв'язків (у тому числі зворотних) та взаємної зумовленості структурних компонентів системи. На сьогодні сукупність нормативно-правових актів щодо забезпечення судово-експертної діяльності в

законопроекти від 4 вересня 2000 р. № 6031, від 25 жовтня 2001 р. № 8212 тощо. Народні депутати України також пропонували відповідні законопроекти.

Проаналізуємо ключову проблему, навколо якої точилися дискусії депутатів. Це питання незалежності судової експертизи.

З одного боку, центральні органи виконавчої влади, до сфери управління яких належать відомчі експертні служби, у своєму підпорядкуванні мають органи дізнання та досудового слідства. Для забезпечення незалежності судової експертизи від органів досудового слідства й дізнання було запропоновано ліквідувати ці відомчі експертні служби. Зазначалося, що судово-експертну діяльність мають право здійснювати державні спеціалізовані установи, а також у випадках і на умовах, визначених цим Законом, судові експерти, які не є працівниками зазначених установ. До державних спеціалізованих установ належать: науково-дослідні установи судових експертів Міністерства юстиції України, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я України.

З другого боку, інші науковці вважають за необхідне залишити серед суб'єктів судово-експертної діяльності відомчі експертні служби. На користь цього висловлювалися такі аргументи: велика кількість експертних досліджень, що проводяться цими експертними службами, розгалужена мережа експертних установ і їх відповідне технічне оснащення.

На нашу думку, як і в багатьох випадках, істина знаходиться посередині. Доречно навести погляди О. Р. Россинської з цього приводу: «Як нам видається, вихід не в забезпеченні повної незалежності експерта, котра, як і будь-яка абстракція, в умовах реального соціуму недосяжна, хоча її, безумовно, треба прагнути, а в можливості проведення альтернативних судових експертиз, в конкуренції державних і недержавних експертних установ»¹. Вона вважає, що реальна незалежність експерта можлива тільки за умов єдиних кваліфікаційних вимог до державних судових експертів усіх відомств, судових експертів недержавних експертних установ і приватних експертів.

Ми визнаємо, що відомчі експертні служби мають право на існування, але тільки за умови суттєвої зміни їх функцій. Ці служби повинні зосередитися на техніко-криміналістичному забезпеченні слідчих дій, оперативно-розшукових заходів, веденні криміналістичних обліків, навчанні особового складу працівників дізнання та досудового слідства застосуванню техніко-криміналістичних заходів і експертно-криміналістичних методів у боротьбі зі злочинністю. Основою діяльності цих служб має стати виконання процесуальних функцій спеціалістів. Судові експертизи повинні проводити експертні установи центральних органів виконавчої влади, у структурі яких немає органів дізнання, досудового слідства чи суду, а також приватні

¹ *Россинская Е. Р.* Комментарий к Федеральному закону «О государственной экспертной деятельности в Российской Федерации» / *Е. Р. Россинская.* — М. : Право и закон; Юрайт-Издат, 2002. — С. 92.

експерти, які пройшли відповідну атестацію. Таке реформування відомчих служб, з одного боку, дасть змогу ефективно використовувати ті переваги, які вони на сьогодні мають (розповсюджена мережа установ, належне кадрове й технічне забезпечення), а по-друге – підвищить якість матеріалів, що надаються на судову експертизу, та забезпечать її незалежність.

П. И. Репешко, експерт Николаевского
отделения Одесского НИИСЭ

СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ РЕСПУБЛИКИ БОЛГАРИЯ

Порядок призначення, проведення й використання судової експертизи в кримінальному процесі Республіки Болгарія викликає певну зацікавленість у вітчизняних практиків і теоретиків в умовах проведення судово-правової реформи в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду організації судово-експертної діяльності та її процесуальної регламентації.

Порядок назначения, проведения и использования судебной экспертизы в уголовном процессе Республики Болгария вызывает определенный интерес у отечественных практиков и теоретиков в условиях проведения судебно-правовой реформы в Украине с учетом зарубежного опыта организации судебно-экспертной деятельности и ее процессуальной регламентации.

Со времени обретения Украиной независимости все время ведутся дискуссии о необходимости судебно-правовой реформы. Одним из ее направлений является реформирование судебно-экспертного обеспечения судопроизводства. В этой связи представляет интерес опыт стран бывшего социалистического лагеря, уже достигших за этот же временной период определенных результатов, в которых правовая система в той или иной степени была сходной с нашей. В начале 90-х годов XX в. правовая регламентация судебно-экспертной деятельности в гражданском и уголовном судопроизводстве Республики Болгария (РБ) не имела существенных отличий от таковой в Украине. Однако сейчас при их внешнем сходстве имеются заслуживающие внимания различия.

В 1989 г. в Республике Болгария произошли существенные изменения во внутренней и внешней политике, повлиявшие на социальное и экономическое обустройство страны и общества. Болгария отказалась от существовавшей в ней ранее системы социалистического права и начала воспринимать общепризнанные принципы и нормы международного права, приняв в 1991 г. новую Конституцию, которая закрепила важнейшие права личности,